

1

Maryland Asylum for the Insane
Baltimore
Februari 1964

De ruimte is hoog, zonder ramen, en lijkt in vrijwel alles op een kleine collegezaal, met aan de ene kant een tribune met trapsgewijs omhooglopende rijen klapstoeltjes en daar recht tegenover een aan de muur bevestigd metersbreed krijtbord. Waar zich echter in een collegezaal een podium met daarop een lessenaar zou bevinden staat hier een zogenaamde behandelstoel met een hoge rugleuning en hoofd-, arm- en beensteunen. Boven de stoel hangen twee grote lampen die wat zich op de stoel afspeelt in een nietsverhullend, helder licht kunnen zetten. Door de dubbele toegangsdeur kunnen aan het bed gekluisterde patiënten naar binnen worden gereden. De muren zijn betegeld met dezelfde glanzende gele tegels als die in de gangen.

Het is diep in de nacht en het zaaltje is op twee personen na verlaten. In de ruimte hangt een zwakke, groene gloed van de lamp boven de toegangsdeuren. Op de stoel, waarvan de rugleuning naar beneden is gedraaid, ligt een man. Zijn licht naar achteren hellende hoofd is gefixeerd met een leren riem en ook zijn polsen en enkels zijn vastgesnoerd. In zijn mond is een met

tape vastgezette doek geduwd. Op zijn verstikte keelklanken en wanhopige heen en weer schuiven na is het al minstens een uur volkomen stil. Zijn opengesperde ogen zijn vrijwel continu gericht op de tribune.

Daar zit op de derde rij een man die zich sinds hij daar plaats heeft genomen niet heeft verroerd; hij is volledig in gedachten verzonken. Op het uitgeklapte tafeltje voor hem liggen een hamer en een ijspriet. De man draagt handschoenen en een bruin masker van ruw, onbewerkt leer, dat in zijn uitdruktingsloosheid angstaanjagend is. Het is een kozakkenmasker: rechthoekig, krommend naar en over de oren toe, met enkel twee spleten voor de ogen, ooit ontworpen om de legendarische Russische ruiters in de winter te beschermen tegen de extreme kou.

Als de man ten slotte overeind komt pakt hij de hamer en ijspriet. Hij loopt langzaam, trede voor trede, naar beneden, naar de lichtknop naast de toegangsdeuren. Na een zachte klik zetten de twee lampen de stoel in een scherp, helderwit licht. Net zoals de man die daar ligt heeft ook hij even nodig om eraan te wennen, maar dan loopt hij naar de stoel. Hij trekt een kruk op wieltjes dichterbij, verstelt de hoogte en gaat zitten. Zijn gehandschoende handen met daarin de hamer en de ijspriet rusten op zijn knieën en aandachtig kijkt hij naar het van angst vertrokken gezicht van de vastgesnoerde man, wiens opengesperde ogen schuin in de oogkassen liggen om zo goed mogelijk opzij te kunnen kijken. Dan heft de man op de kruk de hamer en laat die boven het gelaat van zijn slachtoffer hangen. Daarna volgt de ijspriet. Zo kan er geen enkele twijfel meer over bestaan dat het slachtoffer weet wat hem te wachten staat. De twee mannen staren elkaar secondelang aan, dan probeert het slachtoffer zich los te wringen en te schreeuwen.

Zijn belager brengt de punt van de ijspriet naar de bovenkant van de oogkas en kiest een plek om die te laten rusten. Hij verstevigt zijn greep en houdt de ijspriet zodanig schuin dat die straks onder de juiste hoek de schedel binnen kan dringen.

Met de hamer geeft hij een eerste stevige tik. Als de punt van de priem met een kort, droog gekraak door de schedel is gegaan en niet langer weerstand ondervindend een centimeter is doorgedrongen in de hersenmassa stopt hij. De hoeveelheid bloed die vrijkomt is minimaal, nauwelijks meer dan enkele druppels, die een minuscuul stroompje vormen. Doordat het hoofd licht achterover helt vult het bloed niet de oogkas maar kruipt het naar de leren band op het voorhoofd. Op dat moment is er nog nauwelijks sprake van enige schade. De belager kijkt naar zijn slachtoffer en meent dat er van diens gezicht niet langer alleen angst af te lezen valt, maar ook een smeken om genade. Misschien vergist hij zich in dat laatste en is het zijn eigen verlangen dat te zien. Dan gaat hij verder. Licht tikkend – er is nu niet veel kracht meer nodig om dieper in de weke hersenmassa door te dringen – verdwijnt de priem tot een centimeter of zes in de schedel. Nog steeds moet de schade beperkt zijn, maar dat verandert als hij de priem heen en weer beweegt, als ruitenwissers over de voorruit van een auto, keer op keer op keer. Hij voelt dat er iets scheurt, hij kan het ook horen, al is dat laatste maar heel zacht. Hij gaat door tot hij geen weerstand meer ondervindt en er enkel nog dat zachte, zompige geluid klinkt, als van een laars die wegzakt in de modder. Dan haalt hij de priem langzaam terug; als de punt tevoorschijn is gekomen wellen er nog een paar druppels bloed op. Het verbaast hem, zoals dat hem al eerder heeft verbaasd, dat er maar zo weinig bloed vloeit bij het toebrengen van zo'n onherstelbare beschadiging. Na de ingreep zal er een aantal dagen een bloeduitstorting te zien zijn en later nauwelijks meer dan een litteken ter grootte van een speldenprik. Hij kijkt naar het gezicht onder hem. Ditmaal is hij er zeker van dat hij een verandering bespeurt. De uitdrukking op het gelaat is weker geworden, de mond is iets opengezakt en de blik in de ogen is waziger, alsof hij wordt aangekeken door iemand wiens gezicht zich vlak onder de wateroppervlakte bevindt. Hij houdt de priem voor de ogen van zijn slachtoffer en veegt hem

dan af aan diens wang om het stuk gereedschap te ontdoen van het hersenweefsel en de minuscule splintertjes bot. Als hij verder wil gaan, ziet hij hoe in het kruis van de man een donkere plek verschijnt; hij hoort de eerste druppels op de grond onder de stoel tikken en ruikt de lucht van urine. Dan herhaalt hij dezelfde handelingen bij het andere oog. Tot nog toe is het precies gegaan zoals hij het eerder heeft kunnen bestuderen, toen gezeten op precies dezelfde stoel als die waar hij zojuist ook op zat.

Ditmaal ontbreekt er echter nog iets. Hij brengt de priem naar het midden van het voorhoofd en drukt de punt ervan in de huid, vlak onder de leren band. Eén harde klap zou aan alles een einde maken, maar dat is niet wat hij beoogt. Hij drukt harder, door de hoofdhuid en het vet eronder heen, en trekt dan de priem, schrapend over het bot, naar beneden tot de neusbrug. Ditmaal vloeit er wel veel bloed uit de opengesprongen huid. Opnieuw stroomt het over het voorhoofd, maar nu loopt het ook over de leren band en het askleurige haar en begint het langzaam op de grond te druppelen; het getik van de urine- en bloeddruppels is opvallend goed hoorbaar in de stille ruimte. Alles is gegaan zoals gepland, maar dan geeft hij gehoor aan een impuls. Hij stroopt zijn linkermouw op, zet op de binnenkant van zijn eigen onderarm, vlak onder de elleboogholte, de punt van de ijspriem neer, duwt en trekt langzaam tot er een diepe, rechte snee verschijnt. De pijn doet hem beseffen dat niets hiervan gedroomd is, dat dit niet de zoveelste keer is dat hij het in gedachten heeft gepland en uitgevoerd, maar dat dít de werkelijkheid is. Als hij de hamer en ijspriem opzij heeft gelegd en zijn zakdoek om zijn wond heeft geknoopt, rolt hij zijn mouw naar beneden. Hij blijft nog lang zitten, net zolang tot het bloed uit de hoofdwond van zijn slachtoffer is gestold. Dan draait hij de rugleuning omhoog, waardoor de man weer rechterop komt te zitten. Hij kijkt aandachtig naar hem en naar de omhooglopende, gestolde bloedsporen boven diens ogen, in het midden van het voorhoofd en over de haren. Zo lijkt het alsof het zijn slachtoffer

is gelukt de zwaartekracht te overwinnen; een wonder, zoals de man op de stoel er zelf zoveel heeft verricht. Ten slotte staat hij op, haalt een verkreukelde polaroidfoto uit zijn achterzak en legt die in de schoot van zijn slachtoffer.

Eenmaal weer buiten ziet hij dat het opnieuw is gaan sneeuwen. Dikke sneeuwvlokken dwarrelen naar beneden in het gelige licht van een lantaarn aan de rand van de in een witte vlakke veranderde parkeerplaats. Straks, als de conciërge zijn werkdag begint, zal die baan voor baan de sneeuw voor zich uit van het asfalt schuiven, tegen de al dikke sneeuwwallen aan die het terrein begrenzen. Hij doet het masker af, laat de sneeuwvlokken zijn warme, bezwete gezicht verkoelen en voelt hoe de druppels gesmolten sneeuw wegglijden over zijn huid. Zijn staat van bewustzijn is zó hoog dat hij meent van elke vlok het overgaan van sneeuw naar water te voelen. Hij loopt langzaam over de verlaten parkeerplaats naar zijn auto, de sneeuw knisperend onder zijn schoenen. Voordat hij instapt kijkt hij om en ziet hij zijn voetstappen. Beseffend dat die straks zullen zijn verdwenen onder de sneeuw, net zoals zijn bandensporen, dringt zich de gedachte aan hem op dat het is alsof het zo moet zijn, alsof hij hier helemaal niet is geweest. Als hij is ingestapt doet hij de ruitwissers aan en staart gebiologeerd naar de heen en weer gaande beweging. Hij start de auto en rijdt langzaam over de besneeuwde, slingerende wegen, de snelheid pas verhogend als hij een van de toegangswegen naar de stad op draait.

Het is rond vijf uur 's ochtends als hij tussen de neonreclames van de motels en fastfoodrestaurants een bord met een groot rood kruis en de tekst 24/7 PHARMACY ziet. Hij rijdt de parkeerplaats op en nadat hij ontsmettingsmiddel en verband heeft gekocht, verzorgt hij in de auto zijn wond.

De volgende stop is een wegrestaurant. Hij parkeert zijn auto voor een blauwe gevel met glas over de hele breedte. BLUEBIRD DINER, is er met blauwe krullende letters op het glas geschilderd.

Hij schuift in een van de zitjes en knikt bevestigend als de serveerster langskomt, een kan met koffie omhooghoudt en hem de menukaart aanreikt. Als ze terugkomt om zijn bestelling op te nemen, valt haar blik kort op zijn verminkte hand, die op de tafel rust, en een moment is ze uit balans, maar ze glimlacht alweer als hij op de menukaart aanwijst wat hij wil eten. Nadat ze hem weer alleen heeft gelaten kijkt hij naar zijn weerspiegeling in het raam. Zijn gezicht is paars van de neonreclame van het motel aan de overkant van de weg; MOTEL BETHLEHEM, staat er op zijn gelaat in paarse letters geschreven. Dan dendert er een vrachtwagen door zijn gezicht met op de zijkant een enorme, goudkleurige tonijn, gevolgd door de gestalte van een man met een honkbalpetje op die even later, onder gerinkel van de bel boven de glazen deur, naar binnen stapt en de sneeuw van zijn schoenen stampet. Als zijn eten wordt gebracht, valt hij aan. Eerst de toast met eieren en bacon, dan de pannenkoeken, die hij een voor een dik besmeert met boter en overgiet met stroop. Hij heeft zijn bord nog niet van zich afgeschoven of de serveerster staat alweer aan zijn tafel om zijn mok opnieuw tot aan de rand te vullen, vragend of het heeft gesmaakt en of hij nog iets wenst. Hij knikt en wijst de appeltaart met vanille-ijs aan. Zodra zijn toetje voor hem wordt neergezet, werkt hij ook dat zo snel mogelijk naar binnen, zo snel zelfs dat de kou van het ijs pijn doet aan zijn tanden. Al die tijd heeft hij nauwelijks om zich heen gekeken, maar dan voelt hij hoe er naar hem wordt gekeken. Hij draait snel zijn gezicht naar de counter, waarachter de twee serveersters staan. Hun betrapte, geschrokken blikken verdwijnen als hij glimlacht en aangeeft te willen betalen.

Terug in zijn auto rijdt hij niet direct weg. Hij zit stil, achter een ruit die opnieuw is bedekt onder de sneeuw. Voordat zijn hand zo verminkt raakte was hij onzichtbaar geweest. Hij kon ergens zijn zonder dat ook maar iemand hem opmerkte. Zelfs op plaatsen waar hij terugkeerde was er geen enkele herkenning. Zolang hij die hand zou verbergen in een handschoen, in zijn

schoot of onder tafel, zou er niemand de minste acht op hem slaan. Dat had hij beter nu ook kunnen doen, maar soms kan hij geen weerstand bieden aan het verlangen er te zijn. Dat hij zijn linkerhand op tafel had gelegd, naast zijn bord, was geen toeval, geen achteloze houding, alsof hij er geen erg in had. Die hand had daar gelegen om gezien te worden.

Ten slotte doet hij de ruitenwissers aan, waardoor het raam van de *diner* en het interieur met de serveerster verschijnen. Ze staat echter niet achter de counter, maar vlakbij, aan zijn tafeltje, met in haar handen zijn lege bord en mok. Hij heeft zijn hand al om de hendel van de versnelling gelegd als zij nu hém verrast door plotseling in zijn richting te kijken. Geschrokken laat hij de koppeling te abrupt opkomen en de auto schiet met spinnende wielen achteruit.

Sing Sing Correctional Facility
Ossining, New York State

Leo Boorman is tot op het bot verkleumd als uit het donker de verlichte, massieve contouren van het gevangeniscomplex opdoemen. Hij heeft de hele nacht gereden, in een auto waarvan al na een uur de verwarming uitviel, over besneeuwde, slecht verlichte wegen die alles van zijn concentratie hebben gevergd. Hij rijdt de parkeerplaats voor bezoekers op, waar ondanks het vroege tijdstip al tientallen auto's staan. Schuin voor hem is de toegangspoort in de hoog oprijzende betonnen muur, links en rechts staan de wachttorens, en overal is prikkeldraad. Als hij is uitgestapt probeert hij, stampvoetend van de kou, een sigaret op te steken, maar zijn vingers zijn zo verstijfd dat het niet lukt het wielkje van zijn aansteker in beweging te brengen. Hij vloekt hartgrondig, tot in elke vezel getergd. Eén verkeerd woord en hij staat niet voor zichzelf in. Hij kijkt omhoog, naar de wachttorens rechts van hem, waar de contouren zijn verschenen van een bewaker in een lange regenjas, met een pet op en een geweer schuin over de borst. Net als zijn collega's zal hij vandaag extra gespannen en alert zijn. Wanneer de poort zich opent, Boorman naar binnen stapt en door de smalle sluis loopt, gaat het tergend

langzaam voordat de deur achter hem dichtvalt en de volgende deur zich opent.

‘Het is toch nog niet begonnen?’ is het enige wat hij wil weten als hij zijn politieschildje omhooghoudt, zijn wapen afgeeft en wordt gefouilleerd.

‘Nee, de gouverneur zelf wil erbij zijn en die is er nog niet.’

Aan de cipier die hem ophaalt en voorgaat, vraagt hij: ‘Kan ik al ergens koffie krijgen?’

De cipier houdt zijn pas in, draait zich half om en vraagt: ‘Jij bent toch de man die hem heeft gepakt?’

Boorman stoort zich aan de bewonderende toon waarop het wordt gevraagd. ‘Ja, en?’

‘Dan kun je zeker een kop koffie krijgen.’

In de gangen is het nauwelijks minder koud dan buiten, maar in de personeelskantine is het aangenaam warm. In een ruimte met de omvang van een kleine sportzaal staan langwerpige tafels, waaraan slechts een enkeling voorovergebogen over een dienblad aan het ontbijten is. Boorman loopt achter zijn begeleider aan naar de verlichte vitrines.

‘Wil je ook ontbijten?’

Hij schudt zijn hoofd en kijkt naar de dampende bakken. De onbestemde massa van roereiëren, de aardappelpuree, de bonen met maïs, iets wat pap moet zijn en waaruit bubbels opborrelen, de zompige toast en te donker gebakken stroken spek; Boorman heeft geen hoge pet op van het gevangeniseten en zo te zien heeft de kok ook voor de werknemers geen extra moeite gedaan. Hij laat zijn blik over de uitgestalde sandwiches gaan en twijfelt of hij toch een donut zal nemen, maar ziet ervan af. Koffie en een sigaret, het hoofd helder krijgen. Terwijl hij zittend op de hoek van een tafel wacht op de cipier lukt het hem deze keer wel een sigaret op te steken. Hij komt overeind als de cipier hem zijn koffie aanreikt.

‘We moeten gaan. Je zult niets willen missen.’ Na een korte aarzeling volgt een vraag die Boorman al eerder is gesteld en die

hij toen ook niet heeft beantwoord. ‘Is het trouwens waar, wat ze zeggen, dat hij...?’

Boorman onderbreekt de cipier. Hij vraagt hem met een knik naar het portret dat aan een muur hangt: ‘Moeten jullie dat niet vervangen?’

Drie maanden geleden vermoord, maar hier hangt hij nog: John F. Kennedy. In alle andere overheidsgebouwen waar Boorman is geweest is dat portret al vervangen door dat van de nieuwe president, Lyndon B. Johnson. In die drie maanden is Kennedy zo ongeveer heilig verklaard, maar hij geeft de voorkeur aan Johnson. Hij houdt niet van mannen die hun vrouw bedriegen. Het is het soort vernedering dat hij slecht kan verdragen. En hij had al niets meer van Kennedy moeten hebben nadat die zo weinig ruggengraat had getoond bij het Varkensbaai-debacle. In plaats van door te zetten en Cuba alsnog binnen te vallen, had hij het laten gebeuren dat Castro het daar nog steeds voor het zeggen heeft. Met openlijke steun van de Sovjet-Unie, en dat vlak voor hun kust.

De cipier haalt zijn schouders op en gaat hem opnieuw voor. Er wordt geen woord meer gewisseld als ze verder door het sombere gebouwencomplex lopen, door slecht verlichte gangen waarin hun voetstappen echoën. Van ver klinkt geschreeuw en er wordt op tralies geslagen met alles wat maar lawaai maakt. Op dit soort ochtenden is het alsof elk moment de lont in het kruitvat kan ontbranden. Staande achter de tralies of liggend op hun brits wachten de gevangenen tot het lamplicht begint te flikkeren. Aan die stroomvoorziening zal ooit iets worden gedaan, maar tot het zover is, is het een herinnering aan wat zich afspeelt in de ruimte waarnaar hij op weg is.

Als de deur aan het einde van de gang wordt geopend en Boorman naar binnen stapt, draaien tientallen hoofden zich in zijn richting. Nee, ik ben niet de gouverneur, nog even geduld, denkt hij, kijkend naar de veelal bekende gezichten. Echtgenoten, verloofden, vaders en moeders, broers en zussen, ze knik-

ken hem welwillend toe. Ze weten allemaal wie hij is en dat ze daar dankzij hem zijn. In de langwerpige ruimte staan tien rijen van elk acht stoelen en die zijn vandaag allemaal bezet. De stoelen staan opgesteld in de richting van een zwart gordijn dat nu nog de hele muur bedekt. De voorste rij staat zo dicht op het gordijn dat een lang iemand er nauwelijks zijn benen kwijt kan. Daar staan de nog lege stoelen voor de gouverneur en de gevangenisdirecteur. Al aanwezig zijn de officier van justitie en andere vertegenwoordigers van de gerechtelijke autoriteiten, inclusief de advocaat van de veroordeelde. Daarachter zit de familie van de slachtoffers. Boorman is bij gelegenheden als deze geweest waarbij de familie slechts enkele stoelen in beslag nam of er zelfs helemaal niet bij wilde zijn, maar vandaag is alles anders. Op de laatste rij is ruimte voor maximaal vier personen van de pers, en ook die stoelen zijn bezet.

Het is er vol en bedompt, maar wat er vooral in de ruimte hangt is een spanning die haast tastbaar is. Op de autoriteiten en pers na zal niemand van de aanwezigen ooit eerder op een dergelijke plaats zijn geweest. Als er wordt gesproken is het op fluistertoon, niemand durft zijn stem te verheffen. Boorman wil naast de deur blijven staan, maar als er iemand opstaat en hem wenkt loopt hij naar voren. Hij gaat zitten op de stoel die voor hem is vrijgemaakt, naast de vrouw wier echtgenoot zojuist is opgestaan. ‘Dank dat u bent gekomen,’ zegt ze. Hij antwoordt met een uitdrukking op zijn gezicht die het midden houdt tussen een glimlach en een grimas en legt kort zijn hand op haar arm. Er valt niets te zeggen wat haar pijn kan verzachten. Ze vervallen allebei in zwijgen, de blik gericht op het zwarte gordijn. Als de dood de kleur zwart heeft, dan is het van alle variaties precies dát zwart.

De deur gaat weer open, en nu draait ook hij zich om. De gouverneur en de gevangenisdirecteur lopen naar voren en nemen plaats op de voorste rij. Dat is waarop is gewacht en als het gordijn wordt opengeschoven, verschijnt de glazen wand met daar-

achter de houten stoel met de hoge, rechte rugleuning, de al even rechte armleuningen en de voetsteunen. De stoel is aan de grond vastgeschroefd en staat centraal in de ruimte, met links ervan het aan de muur bevestigde paneel met de hendel. Het licht in de ruimte met de toeschouwers gaat uit, het koude, witte licht van de ruimte met de stoel valt op de voorste rijen.

Als de deur rechts opent komt de man om wie het gaat schuifend binnen, met ketenen om zijn middel, polsen en enkels en aan weerszijden een cipier, gevolgd door de priester en de beul. De oranje overall is te klein voor het enorme postuur van de geketende man en zit strakgespannen om diens lichaam, waarbij de bleke huid van zijn polsen en schenen onbedekt blijft. Het kaalgeschoren hoofd, haast vierkant, de korte stierennek, de kleine oogjes, de – ook nu nog – spottende trek om de mond. De slachtoffers die het hadden overleefd, hadden hun aanrander omschreven als iemand met een ongewoon grof postuur en een brute uitstraling en bovendien een weerzinwekkende geur en een opvallend klein geslacht. Het monster staat even stil, kijkend naar het publiek achter het glas, en grijnst dan, lang en uitdagend. Heel bewust toont hij de tanden waarmee hij zijn slachtoffers zo heeft toegetakeld. Er is geen enkel teken van berouw; op de priester zal waarschijnlijk geen beroep worden gedaan. Boorman kijkt toe hoe de man wordt vastgesnoerd op de stoel en de in een zoutoplossing gedrenkte sponzen met daaroverheen de banden met elektroden worden aangebracht. Eerst de helmachtige constructie die de schedel omvat, dan de polsen en enkels. De beul, wiens hoofd is bedekt met een kap, voert een laatste controle uit. Bij de laatste woorden van de terdoodveroordeelde gaat er bij Boorman een huivering door zijn ruggengraat.

‘Ik maak jullie allemaal af. Ik wacht op jullie in de hel.’ Opnieuw die afschuwelijke grijns en die tanden.

Als de kap en de diensten van de priester zijn geweigerd, kiest de beul positie naast het paneel met de hendel. Aan beide zijden van het glas is het nu compleet stil, iedereen lijkt de adem in te

houden. Dan, in een vloeiende, snelle beweging, wordt de hendedel naar beneden gebracht.

Het lichaam op de stoel begint te kronkelen, met spastische bewegingen van de schouders en de ledematen, de vingers krommen zich, klauwen in de leuning en strekken zich dan schokkend. Meer dan bij eerdere keren waarbij Boorman aanwezig was, is het alsof er iets uit het lichaam probeert te ontsnappen. De ogen worden groter, bollen op, en lijken elk moment uit hun kassen te kunnen vallen, de klapperende tanden scheuren de lippen open, bloed druppelt op de kin, de spieren in de nek lijken elk moment te kunnen scheuren. Het lichaam heft zich nog één keer op, de buik stoot naar voren, in een vergeefse poging te ontsnappen aan de kwelling, maar valt dan terug, met het hoofd voorover op de borstkas.

De kreten van haat en afschuw, het gegil en gevloek zijn Boorman niet ontgaan, maar nog steeds is zijn blik gefixeerd op het lichaam in de stoel. Als er ooit een keer was dat hij er absoluut zeker van wilde zijn dat de man in de stoel niet meer leeft, dan is het wel nu, met dit monster.

Buiten begint de ochtend te gloren. Boorman loopt naar de Hudson en kijkt even naar het donkere water, waarin stukken ijs langzaam voorbijdrijven. Het sneeuwt niet langer en de lucht boven hem is onbewolkt. Mooi weer, maar nog steeds bitterkoud. Hij moet naar een garage om zijn verwarming te laten repareren, pas daarna kan de terugreis aanvangen.

Als hij een garage heeft gevonden blijkt er een onderdeel te moeten worden vervangen dat niet voorradig is en moet hij lang wachten. Het is niet alleen pas laat in de middag als hij eindelijk weer op de snelweg is, maar bovendien valt al na een uur opnieuw de verwarming uit. Hij vloekt hardgrondig en is even geneigd om te keren, de monteur uit te foeteren en zijn geld terug te vragen. Hij wil echter naar huis en in ieder geval nog iets van de terugreis bij daglicht afleggen.

Als het donker al is ingevallen, maakt hij een stop om te tanken en iets te eten. Somber zit hij gebogen over een bord met gebakken aardappelen en biefstuk met uien. Ooit was er een vriendin geweest die vond dat hij in therapie moest gaan voor zijn nachtmerries en slapeloosheid. In therapie voor wat? Het was onmogelijk om het kwaad waarmee hij in aanraking kwam compleet van zich af te schudden, daar kon praten geen verandering in brengen. In plaats van te wroeten in zijn kop doet hij gewoon waar hij goed in is en wat de maatschappij van hem en zijn collega's verwacht: er iets aan doen. En voor wat betreft de last die hij moet dragen: die staat in geen enkele verhouding tot die van de nabestaanden.

Hij drinkt nog twee mokken zwarte koffie, vraagt om een glas water, haalt een potje met Bromo-Seltzer-bruistabletten uit zijn zak, laat er een in het water vallen en kijkt toe hoe het tablet oplost. Hij heeft nog geen last, maar na de koffie en het eten kan hij wachten op het maagzuur en de bijbehorende pijn. Hij drinkt het troebel geworden water in een paar slokken op en wenkt om de rekening.

Voorbij de stadsgrens van Baltimore remt hij voor een kruispunt en stopt vervolgens als twee motoragenten met zwaailichten, maar zonder het gebruik van hun sirenes, aan komen rijden. Een ervan zet zijn motor dwars op Boormans rijbaan, de andere agent doet hetzelfde aan de overkant van het kruispunt. Als de eerste lijkwagen verschijnt met links en rechts op de bumper de vaantjes met de Amerikaanse vlag weet Boorman waar hij naar kijkt. Hij zet zijn radio uit, drukt zijn sigaret uit, opent het portier en gaat naast zijn auto staan, kaarsrecht en met zijn rechterhand op zijn hart. Hij ziet hoe aan de overkant van het kruispunt bestuurders hetzelfde doen. Sommigen leggen net zoals hij hun hand op het hart, anderen brengen een militaire groet. Langzaam komt de ene na de andere lijkwagen voorbij; een lange, plechtige stoet die van het militaire vliegveld komt. Het is nog

steeds ijskoud, maar hij negeert dat, hij staat daar zonder te wensen dat de stoet opschiet zodat hij zijn warme auto weer in kan. Dat is wel het minste wat hij kan doen, eer bewijzen aan de stoet van dode mannen, veelal jongens nog, die aan hem voorbijtrekt. Vrijwel dagelijks zijn de beelden van Vietnam op televisie. Een enkele keer ook van hoe gesneuvelde soldaten aankomen op het vliegveld, hoe de kisten met hun dode lichamen uit de laadruimte van een vliegtuig worden gehaald en met al het eerbetoon dat ze verdienen naar de lijkwagens worden gedragen, met op elke kist de Amerikaanse vlag. Als er al meer dan twintig lijkwagens zijn gepasseerd, wordt er door een van de auto's achter hem getoeterd. En niet alleen dat, er klinkt ook muziek. Boorman kijkt even om, registreert om welke auto het gaat – de enige waarvan de bestuurder niet is uitgestapt – en richt zich dan weer op de stoet, die waardig verder rijdt. Tweeëndertig lijkwagens passeren voordat het kruispunt weer wordt vrijgegeven. Al die tijd heeft Boormans woede zich opgebouwd. Rustig, rustig, denkt hij, het is niet alsof je niet al eerder bent berispt voor het verliezen van je beheersing. Dat wéét hij, maar dit kan hij niet over zijn kant laten gaan, die tweeëndertig dode mannen verdienen beter. In plaats van weer in zijn auto te stappen loopt hij met grote passen langs de auto's achter de zijne tot hij bij de wagen is waar de herrie vandaan komt. Op de voorbank zitten een jonge man en vrouw die het zo te zien prima naar hun zin hebben. Lachend bewegen ze mee op het ritme van de muziek. Hippies, concludeert Boorman als hij naar hun onverzorgde uiterlijk en kleurige kleding kijkt. Make love, not war. Vrijblijvendheid terwijl anderen op het slagveld sterven. Als Boorman op het raampje tikt wordt dat langzaam naar beneden gedraaid.

‘Ja?’ De blik van de jongen is ongeïnteresseerd, de stem neerbuigend. Boorman is de burgerman die een feestje verstoort en aan wie hij en zijn vriendin zich niets gelegen zullen laten liggen.

‘Heb je enig idee wat dat was?’ Boorman wijst naar het kruispunt.

De jongen kijkt met een grijns naar zijn vriendin en dan weer naar Boorman. ‘Hé, man, ga weg, dan kunnen we allemaal verder rijden.’

‘Ik vroeg je iets.’

‘Ja, en? We hebben daar helemaal niets te zoeken.’

‘Nee?’

‘Nee, en nou oprotten, man.’

Die woorden zijn Boorman te veel. Als hij dit over zich heen laat gaan is het einde werkelijk zoek. Hij grijpt de jongen bij zijn haren en slaat zijn hoofd met volle kracht tegen het stuur. Keer op keer op keer; pas als het meisje gillend haar nagels in zijn hand heeft gezet, laat hij los.

Als Boorman terugloopt draait een bestuurder van een van de wachtende auto's zijn raampje open en zegt: ‘Heel goed.’

Boorman kijkt hem aan en loopt dan zonder iets te zeggen verder. Die opmerking irriteert hem. Als die man dat vindt, en waarschijnlijk met hem nog wel meer van de toeschouwers, waarom heeft niemand anders dan iets gedaan? Dat is precies het probleem in dit land.